

ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN SANAT EĞİTİMİ METODOLOJİSİ

Murat Özgen

ÖZET: Sanat Eğitimi (Görsel Sanatlar) okullarda en sorunlu alanlardan biridir. Çünkü sanat eğitimi diğer alan dersleri gibi kendi başına yerleşmiş, tutarlı bir yapı oluşturmaz. Sanat eğitimi karmaşıklık ve belirsizlik içinde okullarda önemsiz bir ders durumuna düşmüştür. Öğrenciler bütün güçlerini sınavlara hazırlık çalışmalarına verirken isteseler bile sanata karşı ne ilgileri, ne de güçleri kalır. Oysa çocuklarımızın işlenmeyi bekleyen sanatsal zekaları ve yaratıcılıkları sanat eğitimini toplumumuz için her zamankinden daha önemli ve zorunlu kılmaktadır.

Örgün eğitim kurumlarında;

Araç, gereç ve çalışma ortamının yetersizliği

Sınıfın kalabalık oluşu, mekanın darlığı

Öğretmenin her öğrenciye yeterli Çalışma süresinin sınırlı oluşu

Çevredeki kültür varlıklarından yeterince yararlanma fırsatının çocuğa verilememesi

Çocuğun ilgi ve istek duymadığı konu ve gereçle (farkında olmadan) çalışmaya zorlanması

Öğrenci her konuda bilgilendirilmeden (teknikten, sanatsallığa kadar) çalışmaya geçilmesi

Çocuğun yaratıcılığını köreltmekte ve özellikle sınıf öğretmeninin gözlem yapabilmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Hiçbir öğretmen kalabalık bir sınıfta her öğrenciyi yeterli nitelikte tanıyamaz. Bu nedenle farklı ve üstün yetenekli çocuklarla iletişim kuramayabilir.

Sanatta öğrenme bir sürekliliğin sonucunda olur. Katı kurallar sanat eğitimini etkiler. Amaç;

çocukta sanatsal ve estetik davranışları geliştirmek ve ortaya çıkarmak olduğuna göre, ondaki özel yeteneği yapabileceği davranışlara dönüştürmek için önce bu öğrencileri keşfetmek gerekir. Sınıf öğretmeni yapabildiğinin en iyisini yapmaya çalışır. Ancak üstün yetenekli bir öğrenci için bu yeterli olmayabilir ve yaratıcılığını da aynı oranda etkiler.

Bilim ve Sanat Merkezine devam eden öğrencinin Destek Eğitim Programı (DEP) süresince devinışsel kapasitesi, tüm yetenek alan profilleri, geri bildirimler ve danışman gözlemleri değerlendirilerek aslında sahip oldukları bireysel yeteneklerinin farkına varmaları sağlanır. Bu doğrultuda yaratıcılıklarını öne çıkaran bireysel programlar (Bireysel Yetenekleri Farkettirici Program) hazırlanarak yetenekleri doğrultusunda alt modüllere yönlendirilirler. Sonuç olarak, örgün eğitim kurumlarında uygulanan programların sınıf seviyesinde olduğu, sınıf öğretmeninin üstün yetenekli öğrencilerle birebir iletişim kurmasının imkansız gibi görüldüğü, dolayısıyla bu üstün yetenekli öğrencilere uygun bir eğitim vermenin gerekliliği bütün gerçekliğiyle ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Üstün Yetenek, Yaratıcılık, Motivasyon

Giriş

Bir toplum nüfusunun yaklaşık %2 oranında üstün zekalı/yeteneklilerden oluştuğu bilinmektedir.

Bu bireyler üstün zeka/yeteneklerinden dolayı bir potansiyel oluşturmaktadır. Erken yaşlarda bireysel farkındalıkları sağlanırsa topluma katkıları da o derece olumlu olacaktır.

Clark ve Zimmerman a göre üstün zekalı çocukların hepsi sanatsal yeteneğe sahip değilse de üstün sanat yeteneğine sahip çocukların hepsinde IQ seviyesi ortalamanın üzerindedir. Sanattaki üstün zeka ve yüksek IQ arasında önemli bir bağlantı olmadığından, sanat alanında yüksek kabiliyete sahip olan çocuklar, akademik olarak üç yönden üstün zekaya sahip çocuklardır. Birincisi bu çocuklar erken gelişirler. Kendi alanlarındaki ilk adımlarını akranlarından daha önce

tamamlamışlardır ve yine akranlarından daha hızlı öğrenirler. İkinci olarak usta olabilmek için bir coşkuya sahiplerdir. Bu coşku içgüdüsel olarak gelişir ve şiddetli bir biçimde yetenekleri doğrultusunda onlara keskin bir odaklanma duygusu ve motivasyon kazandırır. Görsel sanatlarda bunun anlamı, bu çocuklar kısıtlı bir zamanda büyük miktarda üretim yaparlar. Üçüncü olarak "kendi yollarında ilerlerler". Bunun anlamı; sıradan çocuklardan daha hızlı öğrenmekle kalmaz, onlardan daha farklı bir şekilde öğrenirler. Bir yetişkinin yardımına ihtiyaç duymaksızın neredeyse tamamen kendi kendilerine öğrenirler ve bu sırada karşılına çıkan problemleri kendi mizaçlarına göre çözerler. Bu çocuklar problemleri alışılmadık biçimde çözdükleri için yaratıcıdır. (Winner, Martino, 2003:335; Kitano, Kirby,1986).

Sanatta üstün zekalı/yetenekli çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine paralel olarak sanat faaliyetlerinde de belirgin bir değişim dikkati çeker. Kâğıda yapılan ilk işaret ve çizgi, giderek birer sanat evresine dönüşerek ergenlik dönemine kadar gelişimini sürdürür. Zaman zaman duran ama daha sonra yerini bir sonraki evreye bırakan bu sanat gelişimini belirtmek ve anlatmak oldukça zordur. Yalnız sanatın sürekli gelişen bir süreç olduğunu belirlemek yerinde olur (Yavuzer, 1992:31).

Sanatsal üstün yeteneğe sahip çocuklar normal çocuklardan çizim kalitesi olarak farklı olmakla birlikte aynı zamanda da nesnelere görüldüğü gibi bakış açısının ve perspektifin nesneyi bozmasına bağlı kalarak çizme yeteneğine sahiptirler. Yine de sanatsal üstün yetenekli çocuklar gerçekçi bir yaklaşımla resim çizmezler. Bu çocukların bir diğer özellikleri ise kendilerini çizim konusunda ustalaşabilmek için görsel değişikliklere adanmalarıdır (Winner, Martino, 2003:347).

Çalışmanın amacı

Bu çalışmada örgün eğitime devam eden üstün zekalı/yetenekli çocukların bilişsel, duyuşsal, devinişsel gelişimleriyle, sanat alanındaki yetenekleri arasında bir bağlantı olduğu gerçeğinden hareketle, aslında sahip oldukları bireysel farklılık ve yeteneğin farkına varmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada: Üstün zekalı/yetenekli öğrencilere uygulanan sanat eğitimi konusu kaynak tarama modelinin yanı sıra, günümüz örgün eğitim (1-5. Sınıf) sanat eğitiminde uygulanan yöntemlerin, Bilim ve Sanat Merkezlerinde uygulanan yöntemlerin ve Üstün zekalı/yetenekli öğrencilerin sanat eğitiminde uygulanması gereken ideal yöntemlerin tespitinde görüşme ve gözlem yöntemi kullanılmıştır.

Örneklem grubunu 7-11 yaş (1-5. sınıf) öğrencilerinin oluşturduğu bu araştırmada, örgün eğitime devam eden öğrencilere yönelik sanat eğitiminde uygulanmakta olan ve üstün yetenekli öğrencilere uygulanması gereken ideal yöntemler irdelenmeye çalışılmıştır. Bu araştırma Sinop Bilim ve Sanat Merkezine devam eden 1-5. sınıf öğrencilerini ve bu öğrencilerin eğitim gördükleri ilköğretim okullarındaki sınıf öğretmenlerini kapsamaktadır.

Bulgular

Üstün zekalı/yetenekli öğrencilerin öğrenme kapasiteleri, örgün eğitimdeki (1-5. Sınıf) genel sanat eğitiminin gerektirdiğinin çok üstündedir. Özellikle ilköğretim programları ve eğitim ortamı özel gereksinimi olan bu bireylerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş olmadığından ve bundan dolayı da kapasite ve yeteneklerinin tümünü kullanamadıklarından üstün zekalı/yetenekli öğrencilerin, özel eğitim kapsamına alınarak , özel programlar ve özel yetişmiş personel tarafından eğitilmeleri gerekmektedir. Günümüzde sanat eğitimi (Görsel Sanatlar) okullarda en sorunlu alanlardan biri konumundadır. Çünkü sanat eğitimi diğer alan dersleri gibi kendi başına yerleşmiş, tutarlı bir yapı oluşturamamaktadır. Sanat eğitimi karmaşıklık ve belirsizlik içinde okullarda önemsiz bir ders durumuna düşmüştür. Öğrenciler bütün güçlerini diğer alan derslerine ve sınavlara hazırlık çalışmalarına verirken isteseler bile sanata karşı ne ilgileri, ne de güçleri kalmaktadır. Oysa çocuklarımızın işlenmeyi bekleyen sanatsal görsel ve uzamsal zekaları ve yaratıcılıkları sanat eğitimini toplumumuz için her zamankinden daha önemli ve zorunlu kılmaktadır.

Örgün eğitim kurumlarındaki sınıf veya atölye ortamında;

1. Araç, gereç ve çalışma ortamının yetersizliği,
  2. Sınıfın kalabalık oluşu, mekanın darlığı,
  3. Öğretmenin her öğrenciye yeterli ilgiyi gösterememesi,
  4. Çalışma süresinin sınırlı oluşu,
  5. Çevredeki kültür ve sanat varlıklarından yeterince yararlanma fırsatının çocuğa verilememesi,
  6. Çocuğun ilgi ve istek duymadığı konu ve gereçle (farkında olmadan) çalışmaya zorlanması,
  7. Öğrenci her konuda bilgilendirilmeden (teknikten, sanatsallığa kadar) çalışmaya geçilmesi,
- Çocuğun motivasyonunu olumsuz yönde etkilemekte, yaratıcılığını köreltmekte ve özellikle sınıf öğretmenin gözlem yapabilmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece öğretmen kalabalık bir sınıfta her öğrenciyi yeterli nitelikte tanıyamamaktadır. Bu nedenle de özel gereksinimi olan üstün zekalı/yetenekli çocuklarla iletişim kuramamaktadır.

Sanatta öğrenme bir sürekliliğin sonucunda olmaktadır. Katı kurallar sanat eğitimini etkilemektedir. Amaç; çocukta sanatsal ve estetik davranışları geliştirmek ve ortaya çıkarmak olduğuna göre, ondaki özel ve üstün yeteneği yapabileceği davranışlara dönüştürmek için önce bu öğrencileri keşfetmek gerekir. Örgün eğitim kurumlarında Sınıf öğretmeni yapabildiğinin en iyisini yapmaya çalışmaktadır. Ancak üstün zekalı/yetenekli bir öğrenci için bu yeterli olmamakla birlikte ilgisini ve yaratıcılığını da aynı oranda etkilemektedir.

Renzulli ye göre üstünlük; motivasyon, yetenek ve yaratıcılığın kesiştiği noktada saklıdır.

Motivasyonun eksik olduğu durumlarda üstün yeteneğin ortaya çıkması zorlaşmaktadır.

Çocuklarda var olan potansiyeli performansa dönüştürmeleri için gerekli motivasyonu sağlamak ve yaratıcılıklarını ortaya çıkarabilmeleri için Bilim ve Sanat Merkezi Sanat ve Spor Etkinlikleri (Görsel Sanatlar) Biriminde yapılan etkinliklerde çeşitli yaratıcı yöntemler uygulanmaktadır.

1- Kapsamlı düşünme; birden fazla yöntem.

2- Beyin fırtınası, (A. Osborn) grup çalışması.

3- Drama ve müzikle eğitim teknikleri.

4- Kuluçka yöntemi; bir konu üzerinde uzunca çalıştıktan sonra dikkat başka bir konuya çevrilir. Kuluçkaya yatırılan esas konuya dönünce yaratıcılıkta sıçrama söz konusu olabilir.

5- Not alma yöntemi; eskiz, karalama bir çok yaratıcı düşünce ya da buluş kağıt üzerine çabucak aktarılır. Bulunan çözümler, sürekli evrime uğrayarak gelişir ve zenginleşir. Her tür malzeme kullanılır, eskiz kağıdı, bilgisayar vs.

6- Sentez yöntemi; buluşlar çoğu kez birbiriyle çelişen, aykırı unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. (Örn. Picasso' nun Kübizmin doğuşunu Afrika maskelerinden esinlendiğini söylemesi gibi) Ayrıca bir not defterine sürekli not almak ya da yazmakta yöntemlerden biridir, yaratıcılık adına. Daha sonra bu notlar değerlendirilir, ilişkilendirmeler yapılır.

7- Görsel incelemeler; bakma, gözden geçirme, denetleme. Müzeler, sanat galerileri, kütüphaneler beyni zenginleştirecek kaynaklardır.

Bilim ve Sanat Merkezi Sanat ve Spor Etkinlikleri (Görsel Sanatlar) Biriminde çocuklara uygulanan etkinliklerden sonra geri bildirim sonuçları değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmelerin sonucuna göre ilgisi ve motivasyonu yüksek olan çocuklarda iletişim, kendini ifade, yaratıcılık, sorun çözme, sentez, analiz ve değerlendirmenin üst seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma süreci; düşünce, duyarlılık, mantık, hafıza kullanımı gibi tüm zihinsel fonksiyonların yer aldığı bir akış içerisinde gerçekleşmektedir. Böylece çocukların duygusal ifade yanını analitik düşünce yanıyla birleştirerek bir bütün olmasına yardımcı olunmaktadır.

Bilim ve Sanat Merkezine devam eden öğrencilerin Destek Eğitim Programı (DEP) başlangıcından itibaren yapılan ön testlerle bilişsel, duyuşsal, devinişsel alan beceri düzeyleri ve hazır bulunmuşlukları ortaya çıkarılmaktadır. Öğrencilerin öğrenme stilleri, tüm yetenek alan beceri düzeyleri, alınan geri bildirimler ve Lider/Danışman Öğretmen gözlemleri değerlendirilerek yetenek profilleri çıkarılmaktadır. Bu doğrultuda yaratıcılıklarını öne çıkaran bireysel programlar; Bireysel Yetenekleri Farkettirici Program (BYFP) hazırlanarak bireysel yeteneklerinin farkına varmalarını sağlamak için yetenekleri ve özel ilgileri doğrultusunda alt modüllere

yönlendirilmektedirler. (Resim, Desen Kompozisyon, Renk ve Renkli Resim Teknikleri, Grafik Resim ve Grafik Tasarım Çalışmaları, Bilgisayar Destekli Grafik Tasarım, İllüstrasyon, Özgün Baskı Teknikleri, Serigrafi, Hat Sanatı, Ebru Sanatı, Minyatür Sanatı, Karikatür Sanatı, Duvar Süsleme, Rekreasyon, Kaligrafi, Modelaj ve Heykel Çalışmaları, Seramik Sanatı ve Uygulama Çalışmaları, Mimarlık, İç Mimari, Temel Tasarım, Endüstriyel Tasarım, Tekstil Tasarım, Vitray sanatı, Dokuma, Fotografi, Sanatsal - Belgesel - Deneysel Fotoğraf Tasarımı, Sinematografi, Video art Video Klip - Reklam Filmi - Çizgi Film, Estetik ve Sanat Eğitimi vb.)

Üstün zekalı/yetenekli çocuklara ne kadar çok modül seçenek sunulursa ilgi merak ve katılım o denli fazla ve güçlü olmaktadır. Lider/Danışman Öğretmen yarattığı yenilikçi BİLSEM kültüründe şu temel değerlerin farkındadır. Her çocuk özeldir ve farklıdır, Her çocuk zekidir, her çocuk yaratıcıdır, her çocuk bir bilim adamıdır, her çocuk bir sanatçıdır, her çocuk üretkendir, her çocuk sorun çözebilir. Kuralsız ve disiplini olmayan ortamlar, çocukların gizil güçlerinin tümünün otoriter biçimde bastırıldığı ortamlar kadar motivasyon düzeyine ve yaratıcılığına zarar verir. Lider/Danışman öğretmen tüm uygulanan programlar sürecinde; çocukların uymak zorunda oldukları minimum alanları korurken, onların yaratıcılığını maksimum düzeye çıkarmak durumundadır.

Sonuçlar ve Yorum

Araştırmanın sonucunda, üstün yetenekli çocukların Sanat Eğitimi (Görsel Sanatlar) alanında kendilerine uygun bir eğitim almaları gerektiğini ve üstün yetenekli çocukların eğitiminin ne kadar önemli olduğunu vurgulamayı amaçlayan bu çalışma, örgün eğitim kurumlarında eğitim gören üstün yetenekli öğrencilere eğitim veren sınıf öğretmenlerinin içinde bulunduğu durumu yansıtacağı gibi, ilgili literatür yoluyla da üstün yeteneklilerin eğitimiyle ilgili bir alanın tanınmasına zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Tartışma ve Öneriler

Üstün zekalı/yetenekli öğrencilerin özel gereksinimlerine uygun eğitim almalarının öneminin bilinci ile hazırlanan bu çalışmada; üstün zekalı/yetenekli çocukların ülkenin önemli insan kaynaklarından birisi olduğunun vurgulanması amaçlanmış ve bu çocukların kendilerine uygun nitelikli bir eğitim alamadıkları takdirde kaybolup gitme tehlikelerinin var olduğunun bilinmesi gerektiğinin farkına varılması üzerinde durulmuştur. Bu araştırma ile görsel sanatlarda üstün yetenekli çocukların sanat eğitimi konusunda ihtiyaç duyulan temel bilgilerin verilmesi ve konunun kuramsal bir alt yapısının oluşturulması hedeflenmiştir. Üstün zekalı/yetenekli çocuklara verilen sanat eğitiminin genel durumunun belirlenmesi gerekir. Bu farklılaştırılmış bir sanat eğitimine ihtiyaç duyulduğunun göstergesidir. Üstün yetenekli çocuklara örgün eğitim kurumlarında eğitim veren öğretmenlerin bu konu ile ilgili düşüncelerinin ortaya konması ve hazırlanacak programlarla ilgili uygulanacak etkinliklerin belirlenmesi için gereklidir.

Kaynaklar

- ATAMAN, A. (2003). Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. Ataman, A. (Ed). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- BUZAN, T. (2001) Aklımı En İyi Şekilde Kullan. İstanbul: Arion.
- CLARK, G, A., ZIMMERMAN, E. (1994). Talented in the Visual Arts. Programming in the Arts. Washington, DC. Office of Educational Research and Improvement (ED)
- ÇELLEK, T. (2003). Sanat ve Bilim Eğitiminde Yaratıcılık. Pivolka, 3-10.
- GÖKDERE, M., ÇEPNİ, S. (2004). Üstün Yetenekli Çocuklara Verilen Değerler Eğitiminde

- Öğretmenin Rolü. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Y.
- KIRIŞOĞLU, O, T. (2002). Sanatta Eğitim Görmek Öğrenmek Yaratmak. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KITANO, M, K., KIRBY, D, F. (1986). Gifted Education A Comprehensive View. United States Of America: Little, Brown and Company Boston Toronto.
- ÖZGEN, M. (2007) Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Sanat Eğitim Programları. Sinop: Bilim ve Sanat Merkezi, Sanat ve Spor Etkinlikleri Birimi.
- MEB, (2008) Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi. Ankara.
- MEB, (2007) Görsel Sanatlar Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Yayını.
- SELÇUK, G. (2008) Sosyal Kültürel Yaşamı Geliştirme Deneyimi. İstanbul: SKYGD Yayınları.
- SUNGUR, N. (Ekim 2001) Yaratıcı Okul Düşünen Sınıflar. İstanbul: Evrim Yayınları.
- TANRISEVER, S, B. (2001) Çocuklara Yönelik Sanat Eğitiminde Yenilikler. İstanbul.
- WINNER, Ellen., MART_NO, Gail. (2002). Artistic Giftedness. Collangelo, N., DAVIS, G., A. (Editors). Handbook of Gifted Education. United States Of America: Ally and Bacon.
- YAVUZER, H. (1992). Resimleriyle Çocuk. İstanbul: Remzi Kitapevi.